ادبيّات عموميّه مجموعه‌سى

هفته‌لق سياسى ، ادبى وعلمى غزته‌در

جلد : ١

سنه : ١ — ١٣ صفر ١٣٣٥ — جمعه ايرتسى — ٢٦ تشرين ثانى ١٣٣٢ — نومرو ٦

صوقوللو محمد پاشانك

بحر حزر ـ قره دكز قانالى تشبثى

ـ ١ ـ

صوقوللو ، سلطان سليم ثانى زماننده دولتك ادارەسنى مستقلاً درعهده ايله‌يكى زمان ، ايكى مهم تشبثده بولونمق ايسته‌دى : بحرحزرى قره‌دكزه برلشديرمك ، سويش قانالى آچمق .

صوقوللونك بوايكى بويوك تشبثه اهميت ويرمسى ، عثمانليلرك جهان سياستى نقطهٔ نظرندن پك مهمدى . بحرحزرك قره‌دكزله برلشمه‌سى ايران وتوركستان ايله مواصله‌يى تأمين ايده‌جكدى . بو صورتله ايران سفرلرى ايچون دون ووولغا نهرلرى واسطه‌سيله ارزاق وجبخانه نقلى قولايلاشاجق ، ديكر جهتدن توركستان ايله عثمانلى دولتى بيننده مواصله تأمين ايديله‌جكدى ـ خصوصيله اژدرهان جوارينك عثمانلى نفوذى آلتنده بولونماسى بو حواليده‌كى اهل اسلامك ايفاى حج ايللرينى تأمين ايده‌جكدى . صوقوللو ، بودينى مطالعه‌يى نظر اعتباره آلمايه مجبوردى : اژدرهان وقزان اوزمانه قدر ، كندى تعبيرى وجه‌ايله ، « نوغاى الندە » ايدى ؛ شمدى موسقوف چارى مدهش ايوانك يدضبطنه كچمشدى . اژدرهان اسلام ممالكندن معدوددى . « زمان سابقده اهل اسلام مسكناسى ، الى الآن جوامع شريفه‌سنك وجماعات ومدارسنك آثارمبناسى ظاهرونمايان » (١) ايدى . بوبويوك اسلام بلده‌سنك موسقوف استيلاسنه دوچار اولماسى آسياده سلطنت سورن اسلام خانلرك‌ده تأثرلرينى موجب اوليوردى . فقط خانلرك قوت وقدرتلرى موسقوفلره قطعى برضربه اوراجق درجه‌ده دكلدى . بوتون تورك واسلام عالمنك حاميسى ، بوتون آسيا واوروپانك الكذى قدرتى واك عسكر ملتى عثمانلى توركلرى ايدى . بوسببدن سمرقند ، بخارا وخوارزم خانلرى ، بوحواليده‌كى اهل اسلامك وبالخاصه اژدرهانك خلاصنى عثمانليلردن رجا ايديورلر ، سلطان سليم ثانينك حمايه‌سنه ، صوقوللونك درايتنه التجا ايليورلردى . حتى بو مسئله‌يه دائر خوارزم خانى حاجى محمد خاندن برنامه كلمش ، اژدرهانك نه‌صورتله موسقوف استيلاسنه معروض اولديغى شرح وايضاح ايدلمش ، عثمانليلرك ياردملرى طلب اولونمشدى (٢) .

اسلام حكمدارلرك بوتشبثلرى صوقوللونك سياسى دوشونجه‌لرينه پك موافقدى . بووسيله ايله اژدرهان طرفلرينه برسفر اجرا ايتمك ، كوندريلن عسكرك حمايه‌سى آلتنده بحرحزر وقره‌دكز قانالنى آچمق قابل اولابيله‌جكدى . صوقوللو بوطرفلرك احوالنه ، دون وولغا نهرلرى بيننده‌كى مسافه‌يه دائر اهل وقوفدن معلومات آلدى ؛ فقط بونكله‌ده قناعت ايتمه‌دى . كنديسنه انتسابى اولان شق ثانى دفتردارى چركس قاسم بكى كوندردى . قاسم بكك اوحواليه وقوفندن استفاده ايتدى ، كنديسنى كفه سنجاغنه تعيين ايلدى . دون وولغا نهرلرى بيننده‌كى مسافه‌يى تدقيق ايچون برهيئت كوندردى ، ايكى نهر بيننى اولچديردى ، « مابين نهرينك دريا ميلى ايله التى ميل ايدوكين » آكلادى . « بعون خدا بوامر مشكل وجوده كلوب حاصل اولورسه عسكر اسلام بعجم سفرلرنده دخى ذخيره قلتى چكمزلر والكاء شروان وقره باغ وعموما كورجستان ركاب همايون پادشاهيدن استيمان ايتماك احتمالى

(١) پچوى ، جلد ١ ، ص ٤٦٩ ؛

(٢) ديوان همايون مهمه دفترى .

اولمز . بالضروری اطاعت وانقیادده یکدل ویکزبان » اوله‌جقلرینی‌ده نظر دقته آلدی . سلطان سلیم ثانی لساندن تاتار خانه کوندریلن نامه‌ده شو صورتله ادارهٔ افکار ایدلدی :

« استانهٔ مخلدالاقبال و سعادت مدار و عتبهٔ مشیدالاجلال و عظمت دثارمزکه ملاذ خواقین ذوی‌الاقتدار ومعاد خاقان عظیمةالاعتباردر . بناءً علی هذا سمرقند وبخارا جانبلرندن خصوصا جناب جلالت عنوان ولایت حرزم خانی حاجی محمد خاندن نامهٔ مخالصت مشحون ومصادقت رهنمونلری وارد اولوب فحوای بلاغت مکتوبلرنده ولایت اژدرخان فتح اولنوب اول جانبلردن طواف بیت‌اه‌الحرام و زیارت تربهٔ منورهٔ حضرت سیدالانام علیه افضل‌الصلوة والسلامه توجه ونیت ایلیان حجاج ذوی‌الابتهاج وسایر تجار منافع نثاره یول اچلوب حضور بال وفراغ خالله مسرور وعبور اعمری خصوصی اشعار اولنمش . امدی ولایت قزان واژدر خان اولدن نوغای الینده ایدی . حالا کفار خاکسار النه کیرمك ندن اولمشدر وایچنده واطرافنده قالان تاتار میرزالرندن کیم واردر ونه‌زماندن ونه سبیله الدن کتمشدر مفصل ومشروح معلومم اولوب اول ولایتك فتح اولمسی اهم مهماتدن اولمغین بم‌داخی عنایت حضرت ملك‌القدیر ایله اول جانبك فتح و تسخیری خصوصی خاطر فیض مظاهر پادشاهانمده جایکیر اولمشدر . ایله اولسه سیزك داخی‌قدیمدن درکاه عظمت بارکاهمزه اولان صداقت واخلاصکز مقتضاسنجه وجبلتکزده مکنوز اولان فراست وکیاستکز مستدعاسنجه ولایت مزبوره‌نك فتح وتسخیری خصوصنده مقید اولوب اول بابده نه‌وجه ایله حسن تدبیر وتدارك ایلدککز وجه مشروح اوزره علی‌وجه‌التفصیل اعلام ایلیه‌سزکه وقتی ایله تدارکی کوریلوب بعنایةاه تعالی فتح وتسخیری میسر اولا . فی ٥ رمضان‌المبارك ٩٧٥ » .

تاتار خانی ، صوقوللونك کوندردیکی نامهٔ همایوندن پك ممنون اولدی . اژدر خانك تسخیری ایچون لازم کلن تدبیرلری مفصلاً یازدی . صوقوللو بو معلومات اوزرینه « بر نیجه قلعه کوب طوپلر وضربزنلر وچاپه وکورك وکولنك وسائر مهمات جنك » ی کاملاً حاضرلادی . قاسم بکی کفه‌یه بکلربکی نصب ایتدی ، سابق کفه بکلربکیسی جعفربکی طمشوار بکلربکیسی تعیین ایلدی . ایجاب ایدن مهماتی سریعاً کوندردی . صوقوللو تاتار خانه کوندردیکی نامه‌ده بو خصوصلری مفصلاً آکلاتیوردی :

« تاتار خانه نامهٔ همایونکه

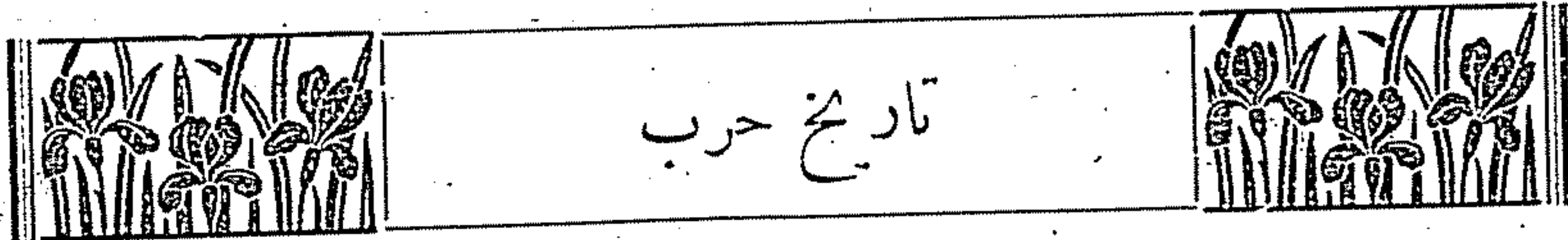
سدهٔ سعادت دستکاهمزه مکتوبکز کوندروب بوندن اقدم قلعهٔ اژدر خانك فتح اولنوب اول ولایتدن حجاج ذوی‌الابتهاجه یول آچلمق خصوصی مراد اولدوغی نامهٔ همایونکزده اعلام اولنماغین قلعهٔ مزبوره‌نك فتح وتسخیرینه متعلق اولان خصوصلر انها اولنوب بو بابده سابق کفه سنجاغی بکی اولوب حالا طمشوار بکلربکیسی اولان جعفر دام اقباله‌یه امرشریف کوندرلدکده سیزك رأی صایب وفکر ثاقبکز اوزره قلعهٔ مزبوره مهمی ایچون لازم اولان خصوصلری دفتر ایدوب کوندرمکین اول دفتر موجبنجه لوازم و مهمات نه ایسه تدارك اولنوب اکثری ارسال اولنمشدر . کرکدرکه نامهٔ همایون وصول بولدقده قدیم‌الایامدن الی‌هذه الآن استان سعادت اشیانمزه اولان وفور اخلاص و فرط اختصاصکز موجبنجه قلعهٔ مزبوره فتحنه متعاق خصوصلره بذل مقدور و سعی مشکور قلنوب سایر لوازم و مهمات داخی وقتی و موسمی ایله تدارك و احضار اولنوب عنایت حق و جل وعلا ایله بای طریق کان فتح اولنماسی بابنده انواع جهد و اقدام وسعی و اهتمامکز ظهوره کتوریله . حجاج ذوی الابتهاجه یول آچلوب فراغ‌بالله کلالر و رذونسده اولان یغدوزجه خان‌ادملرندن بدر و بلعیش نام کسنه‌لر سدهٔ سعادتمده اله کلوب جزایره سورلمشدر . شویله

معلومكز اولا ومن بعد وفور موالات واخلاصكز مقتضاسنجه اول طرفه متعلق اولان اخبار اخبارندن خالى اولنميه كه موجب ازدياد مصافات اولندوغنده اشتباه اولميه ووردوسنده اولان قريم كراى خان جزيره‌دن خارج يره كتمامكيچون ردوس بكنه حكم شريف كوندرلشدر و مقدما جزايره سوروللك فرمان اولونانلردن مزبور بلعيش اهل فساد اولمغين اول جانبه كوندرليوب كيرو سيزه ارسال اولنمشدر . واردوقده وجه و مناسب كوردوككز اوزره حقندن كله‌سز . فى ٤ محرم ٩٧٦ » .

صوقوللو محمد پاشا تاتار خاننه بو نامه‌يى يوللادقدن صوكرا ، اژدرخان سفرينه كوندريله‌جك قوت ايچون‌ده تداركاتده بولوندى . قوهٔ سفريه ، كفه بكلر بكيسى قاسم بكك قوماندەسنده بولوناجق ؛ چركس امراسنك كافه‌سى معيتنه التحاق ايده‌جكدى . تاتار عسكرينك باش بوغلغنه تاتار خاننك كتخداسى نصب ايدلمك موافق كورولمشدى . كفه ساحلنه قوتلى بر دونما كيده‌جكدى ؛ كفه‌دن ، « تات ايلندن وبالقلاغى و منكوب و تمان رعاياسندن كاه، چراخور اخراج » ايديله‌جكدى .

صوكى كله‌جك نسخه‌ده

احمد رفيق

تاريخ حرب

[١٧ تشرين ثانى — ٢٣ تشرين ثانى ١٣٣٢]

بو هفته‌نك شئون حربى پك دولغوندر . كچن نسخه‌مزده ديديكمز كبى ، شرق صحنهٔ حربنده بتون بر ملتك مقدراتى و بالنتيجه حربه ختام ويره‌جك « ظفر نهائى » نك اولياتى آتشله و قانله يازيليور . دشمنلرمز نه ديرلرسه ديسينلر ، كنديلرى نه‌قدر معظم ومنابع قوتلرى نه‌قدر جهانشمول اولورسه اولسون ، ايكى بوچوق سنه‌لك حرب عموميده ، اتفاق مربعك شو صوك هفتهٔ ظفرى كبى مالامال موفقيات بر هفته كوستره‌مزلر و يالكز شو مقايسه غالب و مغلوب طرفى فصاحت كافيه ايله آكلاتمغه كافيدر . « ظفر نهائى‌نك اولياتى » ديدك . صلحدن بحث ايدلدكجه ، هر ملت «ظفر نهائى‌يه قدر ، ظفر نهائى‌يه قدر!» دييوردى . ايشته بعيدالوصول كبى كورونن بو غايهٔ آمال ينه اتفاق مربع افقندن طوغمغه باشلادى . وبز امينز ، بونك قطعيت مفادى ، ضياى قاهرى قارشيسنده الك معند لسانلر ، الك نابينا كوزلر آز زمانده تسليم حق وحقيقته مجبور اوله‌جقلردر وايشته او آن مسعودده بوتون اقوامى صارصان صرعهٔ جدال نهايت بولاجقدر .

صوك هفته‌نك شئون جدولنى طولدوران وقايع عظيمه برتك جبههٔ حربده جريان ايتدى كه او ده رومانيا جبههٔ حربيدر . غربده فرانسز - انكليز جبهه‌سنده صوم ملحمهٔ مديده‌سى ، كچن نسخه‌مزده‌كى تخمينمز كبى ، بوسبوتون فيصلپذير اوليور كبى كورونيور . بو كونلرده صوم جبهه‌سنده نسبةً اوفاق تفك قيصه تعرضلردن ، آرا صيرا طوپجى آتشندن باشقه بر شى اولمادى . وردون اوكنده سكونت